

5. Освіта України і науково-технічний та соціальний прогрес: історія, досвід, уроки / В.М. Курило, В.П. Шепотько – К.: Деміур, 2006. – 432 с.
6. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). - Ф 318. – Оп. 1. – Спр. 1403. – 143 арк.
7. Україна. Стат. щорічник. – х.: ЦСУ УСРР, 1926. – 417 с.
8. Державний архів Житомирської області (ДАЖО). – Ф. Р-31. – Оп. 1. – Спр. 112. – 218 арк.
9. Культурне будівництво Української РСР: Стат. довідник. – К.: Рад. школа, 1940. – 203 с.
10. Центральний державний архів громадських об'єднань України (ЦДАГО України). – Ф.1. – Оп. 20. – Спр. 4203. – 86 арк.
11. ДАЖО. - Ф. Р-266. – Оп. 1. – Спр. 57. – 168 арк.
12. Шумський О. Загальне навчання на Україні та його перспективи // Вісти ВУЦВК. – 1926. – 20 лист. – С. 2.
13. Всеобщее обучение, ликвидация неграмотности и подготовка кадров: Стат. очерк. – М.:Планхозгиз, 1930. – 164 с.
14. Державний архів Київської області (ДАКО). – Ф. Р-1212. – Оп. 1. – Спр. 110. – 36 арк.
15. Про перебіг шкільного будівництва: Постанова Колегії НКЮ з 9 серпня 1932 р. // Бюлетень НКО УСРР. – 1932. – №54. – С. 1-3.

Николина И.И. ОСОБЕННОСТИ ШКОЛЬНОГО СТРОИТЕЛЬСТВА В 20-Х - В НАЧАЛЕ 30-Х ГГ. XX СТ. В УССР.

Статья посвящена развитию общеобразовательной школы УССР в 20-х в начале 30-х гг. XX ст. В ней освещены особенности строительства и динамика роста сети общеобразовательных школ. Определены мероприятия правительства по преодолению трудностей в образовательной сфере.

Ключевые слова: общеобразовательная школа УССР, народный комиссариат образования, школьное строительство, финансирование образовательной отрасли.

Nikolina I.I. FEATURES OF SCHOOL BUILDING ARE IN 20 - AT THE BEGINNING OF 30TH XX ITEM IN UKRAINE.

The article is devoted to development of general education school UKRAINE in 1920-s at the beginning of 1930-s. The features of building and loud speaker of growth of network of general schools are lighted up in it. The measures of government on overcoming of difficulties in an educational sphere.

Keywords: general school of UKRAINE, folk commissariat of education, school building, financing of educational industry.

УДК 329(477) «192»

І.Є. Ніколаєв

БОРЬБА З ОПОЗИЦІЙНИМИ ПАРТІЯМИ УСРР НА СТОРІНКАХ ОФІЦІЙНОЇ ПРЕСИ В ПЕРІОД РАНЬОГО ТОТАЛІТАРИЗМУ (ПЕРША ПОЛОВИНА 1920-Х РР.)

В статті на основі архівних джерел проаналізована роль більшовицької преси в утвердження монопартійної системи в Україні в першій половині 1920-х років. Автор показує роль офіційної журналістики в пропагандистській системі країни в період раннього тоталітаризму.

Ключові слова: більшовицька партія, преса, політична опозиція, ранній тоталітаризм.

В період розбудови Української державності особливої актуальності набирає питання знаходження дієвого механізму функціонування та співіснування суспільства та держави. Історичний досвід показав, що саме система партій пропонує альтернативи та варіанти, які виражають волю та інтереси населення. Враховуючи, що періодична преса на початку 1920-х років, як і сьогодні займає одне з центральних місць у державній пропагандистській політиці, особливої актуальності вивченню різноманітних сторінок її політико-ідеологічного впливу на історичний розвиток суспільства.

Метою даної роботи є вивчення газетних публікацій періоду раннього тоталітаризму, направлених на встановлення політичної диктатури комуністичної партії.

Історики радянського періоду через ідеологічний тиск не могли підійти до вказаної теми об'єктивно, роблячи наголос на остаточній перемозі більшовиків та марксистської ідеології. Здобуття Україною незалежності призвело до значної активізації науковців у вивченні окресленого питання. Значним внеском в розробку проблем, пов'язаних з темою статті внесли

.....
праці В. Ченцова [1], М. Шитюка [2]. В них розкриваються причини виникнення сталінського тоталітарного устрою як в країні в цілому, так і на регіональному рівні. Серед іншого, акцент робиться на встановленні монопартійної системи. Дослідниками В. Греченко та О. Ярмишем, розглянуті питання генезису політичної системи в період формування тоталітарного режиму в Україні [3]. Проблему функціонування радянської журналістики в період розбудови Радянської держави аналізує російській науковець Р. Овсепян [4]. Втім, незважаючи на наявність значної кількості опублікованих праць, в українській історіографії існує потреба комплексного дослідження періоду раннього тоталітаризму, вивчення різноманітних аспектів проблематики.

Після остаточної перемоги більшовиків у громадянській війні ними був взятий курс на утвердження в країні однопартійної системи. Важливим ідеологічним та організаційним чинником в цьому процесі вони бачили радянську журналістику. Виконуючи настанови РКП(б) вона приймала активну участь в утвердженні авторитарних принципів керівництва країною.

Перемігша сторона потребувала нової преси, що впроваджувала в життя її політику. Так з'являються центральні газети більшовицької партії – «Правда», «Известия». Разом з закріпленням комуністичних сил в Україні, на території країни почали друкуватися десятки більшовицьких видань. Серед основних слід виділити орган Центрального комітету комуністичної партії (більшовиків) України, газета «Комуніст», Київського губкому КП(б)У «Більшовик», «Вісті ВУЦВК», «Пролетарська правда» та інші.

З метою посилення впливу ідеологічних стереотипів редакції більшовицьких газет друкували велику кількість статей та виступів керівників держави, зокрема Леніна, Троцького, Калініна. В них йшлося про «перемогу робітничо-селянського класу», «диктатуру пролетаріату» та «внутрішню контрреволюцію». Саме до «контрреволюційних лав» було зараховано представників небільшовицьких партій, навіть соціалістичної орієнтації, з якими в період громадянської війни більшовики йшли на співробітництво.

Враховуючи особливо «тепле» ставлення більшовиків до своїх колишніх однопартійців з РСДРП, після розколу якої перетворених на меншовиків, саме вони стали центральним об'єктом нападу офіційної преси.

22 серпня 1920 року «Комуніст» на першій сторінці розміщує статтю з красномовною назвою «Врангель та меншовики». Відповідним був й текст передовиці: «Коли республіка в небезпеці, коли потрібен кожний паровоз, меншовики закликають до страйків. Республіка має Врангеля на фронті та меншовиків у тилу... Наш фронт проходить через Врангеля та меншовиків. Не може бути жодної пощади меншовицьким зрадникам. Меншовики хотіли отримати фронт? Вони його отримали. Переможна колісниця Червоної армії пройде через всіх ворогів...». [5]

В листопаді 1920 року газета «Комуніст» в статті «Кінець меншовизму на Україні» не вбачає жодних перспектив подальшої діяльності партії. Відзначається: «Меншовики виявили повну неспроможність в питанні здобуття популярності в робітничому середовищі... Агонія меншовицької партії закінчилася їх співробітництвом з Денікіним та остаточною зрадою інтересів робітничо-селянського класу...». [6]

Напередодні виборів 1920 року до Рад, враховуючи факт участі в них опозиційних сил, відповідними стали гасла більшовицької партії по відношенню до своїх опонентів: «Холуям буржуазії та капіталізму меншовикам не місце в Радах», «Лише повна перемога комуністів призведе до встановлення диктатури пролетаріату», «Жодного голосу буржуям та ворогам робітничого класу» та інші.

2 вересня 1920 року, передова стаття видання «Більшовик» «Меншовики та контрреволюція» детально пояснює як «меншовики стали на злочинний шлях контрреволюції». Автори наголошують, що виступаючи проти продовольчої розкладки меншовики стають на бік ворога Радянської влади – куркуля, відстоюючи принцип «Росія ще не готова до соціалістичних перетворень в такому обсязі». [7]

Всіляко применшувалась чисельність меншовицької опозиції. Так, в статті під назвою «РСДРП (некролог)» йдеться, що «В Україні лише 1318 членів «робітничої партії» меншовиків, більшість з яких є лише на папері. З цих 13 сотень від 60 до 90 % - інтелігенти. Тобто, в «робітничій партії» багатомільйонної країни лише 300 чоловік – робітники. Смішно бачити, що навіть серед такої невеликої кількості партійців діють 10 груп, 5 фракцій. Меншовики – не тільки не робітнича партія, а навіть не партія зовсім. Адже головний чинник партійного будівництва – це в першу чергу організованість в її лавах...». [8]

Разом з цим більшовики всіляко провокували та підтримували розкольницькі течії в лавах РСДРП. Центральні газети України в листопаді 1923 року надрукували «Декларація колишніх членів російської соціал-демократичної партії (меншовиків)». Її підписанти, члени Всеукраїнського організаційного бюро колишніх членів РСДРП (меншовиків) В. Галузин, М. Колчинський, М. Масарський, В. Мосянов, А. Снігірьов прийшли до наступних висновків: «1. Залишки російської соціал-демократії не можуть більше бути виразниками робітничого класу. 2. Закордонний емігрантський центр, що виступає від імені російського робітничого класу не може таким вважатися і повинен припинити висловлювання провокаційних заяв. 3. Настав час активно підтримати соціалістичну світову революцію разом з комуністичною партією та 3 Інтернаціоналом». [9]

Ця «Декларація» викликала численні схвальні відгуки на шпальтах газет. 6 грудня 1923 року в статті «Мир праху меншовизму» за авторством Земляного йдеться: «Хвиля політичної смерті меншовизму стрімко прокочується по Україні. Група старих меншовиків та бундівців Умані повністю підтримали «Декларацію» всеукраїнського організаційного бюро колишніх меншовиків... Отже, всі чесні люди, оманом залучені до контрреволюційних лав меншовиків з презирством залишають їх. Ми стоїмо на порозі остаточної смерті меншовизму!».

Під час відкритого процесу над есерами весною 1922 року, більшовицька преса керувалась інструкціями Леніна, що з'явилися за тиждень до оголошення початку судового розгляду. Він наполягав на організації «зразкових, гучних, виховних процесів» проти політичних опонентів. [10]

Наприкінці лютого 1922 року «Правда» та «Известия» надрукували матеріали слідства. В березні 1922 року на XI з'їзді РКП(б) Ленін заявив, що соціал-революціонери мусять бути передані революційному трибуналу. На лаві підсудних опинилось 22 особи. Сторінки українських газет, слідом за загальнорадянськими наповнились гаслами: «Геть зрадників робітничого класу!», «Смерть опортуністам!» та іншими.

В аналогічному стилі з меншовицьким висвітлювався з'їзд колишніх есерів. Підкреслювалось, що колишні соціалісти-революціонери повністю відхрещуються від емігрантського ЦК, підтримують радянську владу та комуністичну партію. Вся партійна діяльність після Жовтневої революція була однією зрадою інтересів робітничого класу. В подібному руслі висвітлювались і збори колишніх українських есерів, на яких, крім «каяття за контрреволюційну діяльність» висловлювались прохання «дозволити разом з комуністичною партією та III Інтернаціоналом будувати нове справедливе суспільство».

Одним з ключових засобів встановлення монопартійної системи було входження партій соціалістичної орієнтації до лав більшовиків. Активно стимулювала цей процес провладна преса. Напередодні з'їзду партії борбістів на шпальтах більшовицьких газет з'явилися статті присвячені цій події. В них йшлося: «Свого часу нам доводилось писати про долю партії лівих соціал-революціонерів. Ми зупинялись на тому, що в період робітничої диктатури кожна партія, що протиставляє себе комуністичній самою історією автоматично підпадає до контрреволюційного табору... Борбістам необхідно зробити вибір, або разом з комуністичною партією йти по шляху побудови соціалістичного суспільства, або висуваючи антикомуністичні гасла, як це свого часу зробила київська організація борбістів, поступово переходити на чорну стежку, прокладену анархістами... Ліквідації партії соціал-революціонерів, злиття її з партією комуністів диктується життям, ліквідація партії борбістів нанесе відчутного удару по залишкам народницьких груп, в яких самими впливовими, без сумнівів, були борбісти». [11]

Висвітлюючи IV з'їзд партії лівих соціал-революціонерів (борбістів) газета «Комуніст» від 20 липня 1920 року, особливу увагу надає промові одного з їх лідерів Алексеєва, який закликає: «На сьогоднішній момент, коли комуністична партія повела вірну лінію до селянства, цілком очевидною стала подальша неможливість існування соціал-революціонерів, як окремої партії. Сьогодні, коли жодних принципових розходжень з лінією комуністичної партії в нас не існує, єдиний почесний вихід з ситуації – це злиття з більшовицькою партією». [12]

Так само в вигідному для більшовиків світлі подається Декларація з'їзду: «Велика Соціальна революція в жовтні 1917 року передала владу з рук буржуазії пролетаріату, ознаменувавши початок світової соціальної революції... Вона стала великим іспитом для партій народницького спрямування... Ми виступаємо за подальшу побудову справедливого соціалістичного суспільства разом з комуністичною партією...». [13]

.....
Не обходили своєю увагою кореспонденти радянських видань діяльність ще однієї лівої сили – Української комуністичної партії. Втім, аббревіатура УКП в публікаціях з'являється досить рідко, як правило використовувався термін «укапісти». В першу чергу їх обвинувачували в «націоналізмі» та «петлюрівщині». Критичне відношення УКП до комітетів незможних селян подавалося як «Меншовицька позиція в селянському питанні». [14]

В роки громадянської війни певної популярності серед населення України здобули ідеї анархізму. Тимчасово вступаючи в тактичні союзи з ними, більшовики використовували анархістів у боротьбі з Денікіним та Врангелем. Втім, з наближенням остаточної перемоги в боротьбі за владу, більшовики позбавлялися своїх колишніх союзників, серед яких опинилися й анархісти.

Преса того періоду чітко розставляє акценти в питанні взаємовідносин влади та анархістів. В статті «Програма анархо-махновців» розкривається «антинародне, контрреволюційне та злочинне обличчя анархістів». Автори публікації наголошують: «Всі анархісти проти нашої влади, проти нашої молоді республіки. Всі вони підривають революційні ряди, грають на боці дезертирів та контрреволюції... Спільна історична проблема анархістів усіх відтінків полягає в тому, що вони кожного разу, коли потрібно переходити від слів до діла, роблять повну протилежність тому, про що заявляють...».

Соціалістична революція, створивши новий тип держави, с перших днів існування висловлювала класову неприязнь до небільшовицької журналістики, вбачаючи в ній силу, що заважає побудові нового суспільства. Залишилось чимало статей В. Леніна в яких відображені його погляди на роль та місце преси в Радянській державі. В них більшовицький лідер ігнорує право на існування багатопартійної журналістики, бачачи пресу в якості вірного помічника в соціалістичному будівництві

В руслі цих поглядів не обійшла своєю увагою більшовицька преса й центральний друкований орган анархістів газету «Набат». В статті «Набат та міщанство» розвінчується головне гасло газети «З пригноченими проти гнобителів». Більшовицькі автори заявляють: «Гучними закличками анархісти стягують до своїх лав весь людський непотріб – міщан, спекулянтів, буржуа та інших паразитів...». Далі в статті вимальовується «жахливий образ» головного анархіста України – Нестора Махно та його антирадянська політика, що автоматично трактується як «антинародна, направлена проти робітничо-селянської республіки». [15]

Необхідно зазначити, що відмінною рисою тодішньої більшовицької преси були навішування ярликів, брутальні висловлювання на адресу будь-яких опонентів. Таким чином офіційні газети намагалися переконати читачів у правоті власної позиції.

Виправдовуючи насильницьке захоплення влади «остаточною перемогою робітничо-селянського населення», більшовики намагалися здобути якомога більшу довіру суспільства для збереження радянської форми правління, при якій фактична влада концентрувалась в руках однієї партії. Одним з засобів цієї ідеологічної боротьби з політичними опонентами стало друкування в газетах десятків листів як простих громадян, так і колишніх членів небільшовицьких партій, в яких всіляко дискредитовувались як ідеї, так і методи їхньої партійної діяльності. Головний чинник газетної пропаганди в цьому питанні полягав у тому, щоб висвітлити невдачі та поразки своїх політичних противників в якості характерних рис їх стратегії та політики.

Саме згубний вплив та повну безперспективність опозиційних соціалістичних партій висвітлюють численні «листи в редакцію». Комсомолец з Харкова Станевський, в липні 1923 року, обурюється діяльністю соціал-демократичної спілки робітничої молоді. Зокрема, на його думку: «З великою відразою читав я номер «Соціалістичного вісника». В цих номерах якийсь меншовицький зрадник Еміліч пише наклепницькі речі про комсомол, звинувачуючи нас в розпусті та моральному розкладу. Вся стаття наповнена злобою проти Комуністичного Союзу молоді. Втім, їх наклепи не можуть знайти розуміння в робітничому середовищі. Сучасна робоча молодь, йдучи пліч-о-пліч з КСМ готується до ролі майбутніх хазяїв та керівників робітничо-селянської республіки». [16]

Лікар Фрідман та робітник Масарський прохають редакцію газети «Комуніст» дозволити їм публічно вийти з лав РСДРП. Оскільки: «Не згодні з позицією та загальною поведінкою партії, яка відкидає всіх порядних її членів на інший бік барикад...». [17]

Колишній член II Партійного з'їзду УКП, кандидат в члени Донецького комітету Андрій Троянський заявляє: «Прошу надрукувати в вашій газеті наступне: з 1920 року я знаходився в

Наукові записки

лавах УКП, працюючи спочатку в закордонній групі УКП в Німеччині, згодом в Україні. Переконавшись в тому, що УКП вносить розквіт в ряди пролетаріату та селянства, а також замість ідей комунізму та робітничої солідарності, проповідує, по суті, ідеї шовінізму та націоналізму, я виходжу з лав УКП». [18]

Таким чином, ми можемо стверджувати, що з перших днів свого приходу до влади більшовицька партія взяла курс на побудову авторитарного суспільства, яке не передбачало місця для жодної партії, окрім правлячої. Наведені публікації підтверджують факт прямої залежності офіційної преси від партійної політики, яка активно встановлювала монопольне право на владу та засоби масової інформації, застосовуючи різні прийоми партійного впливу в пресі на представників політичної опозиції.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Ченцов В. В. Політичні репресії в Радянській Україні в 20-ті роки. / Віктор Васильович Ченцов. - Тернопіль: Збруч, 2000. - 482с. Монографія.
2. Шитюк М. М. Масові репресії проти населення Півдня України в 20- 50-ті роки ХХ ст./ Микола Миколайович Шитюк – К.: Геліон2001. – С. 183-195.
3. Греченко В.А. Україна у добу «раннього» тоталітаризму (20-ті роки ХХ ст.) / Греченко В.А. Ярмиш О.Н. – Харків: Вид-во НУВС, 2001. – 276 с. Монографія.
4. Овсепян Р.П. История новейшей отечественной журналистики (учебное пособие). / Рафаил Погосович Овсепян - М.: Изд-во МГУ, 1999.- 304 с.
5. Врангель и меньшевики // «Коммунист». 1920. 22 августа.
6. Конец меньшевизма в Украине // «Коммунист». 1920. 11 ноября.
7. Меншовики та контрреволюція // «Більшовик». 1920. 2 вересня.
8. РСДРП (некролог) // «Пролетарська правда». 1922. 27 жовтня.
9. Декларация бывших членов российской социал-демократической партии (меньшевиков)// «Коммунист». 1923. 12 ноября.
10. Овсепян Р.П. История новейшей отечественной журналистики (учебное пособие). / Рафаил Погосович Овсепян - М.: Изд-во МГУ, 1999.- С. 65
11. К IV съезду партии борбистов// «Коммунист». 1920. 12 июля.
12. IV съезд партии борбистов// «Коммунист». 1920. 20 июля.
13. Декларация IV съезда партии борбистов// «Коммунист». 1920. 24 июля.
14. Вампукисты// «Коммунист». 1920. 13 ноября.
15. Набат и мешанство// «Коммунист». 1921. 21 сентября.
16. Письма в редакцию// «Коммунист». 1923. 31 июля.
17. Письма в редакцию// «Коммунист». 1923. 28 августа.
18. Письма в редакцию// «Коммунист». 1923. 15 февраля.

Николаев И. БОРЬБА С ОППОЗИЦИОННЫМИ ПАРТИЯМИ УССР НА СТРАНИЦАХ ОФИЦИАЛЬНОЙ ПЕЧАТИ В ПЕРИОД РАННЕГО ТОТАЛИТАРИЗМА (ПЕРВАЯ ПОЛОВИНА 1920-Х ГОДОВ)

В докладе, на базе архивных источников проанализирована роль большевистской прессы в утверждении монопартийной системы в Украине в первой половине 1920-х годов. Автор показывает роль официальной журналистики в системе пропаганды страны периода раннего тоталитаризма.

Ключевые слова: большевистская партия, пресса, политическая оппозиция, ранний тоталитаризм.

Nikolaev I. FIGHTING OPPOSITION PARTIES SSR ON THE PAGES OF OFFICIAL PRESS DURING EARLY TOTALITARIANISM(FIRST HALF 1920)

In a lecture, on the base of the archived sources the role of the bolshevist press is analysed in claim of monoparty sisetmy in Ukraine in the first half of 1920th. An author shows the role of official journalism in the system of propaganda of country of period of early totalitarianism.

Keywords: bolshevist party, press, political opposition, early totalitarianism.

НАТУРАЛЬНІ ФОРМИ ДОПОМОГИ БЕЗРОБІТНИМ В УСРР У 20-Х РР. ХХ СТ.

В статті висвітлюються натуральні форми соціального захисту безробітних УСРР в період нової економічної політики.

Ключові слова: безробітні, натуральна допомога, нова економічна політика.

Відродження ринкових засад в економіці УСРР у період НЕПу супроводжувалося масовим безробіттям, яке впродовж 1920-х рр. набуло хронічного характеру. Основними видами допомоги безробітним були: грошова, за рахунок коштів страхових органів та державного бюджету; трудова, через участь безробітних у громадських роботах та колективах безробітних; натуральна, що включала забезпечення продовольством, побутовим обслуговуванням тощо. В даній статті автор ставить за мету розглянути натуральні види допомоги безробітним у 20-х рр. ХХ ст..

Означена проблема не була предметом спеціального дослідження, однак знайшла певне відображення в працях радянських дослідників, що висвітлювали історію робітничого класу [1, 2]. Серед сучасних досліджень, що торкаються цієї проблеми слід назвати праці О.А. Мельничука [3], О.М. Мовчан [4], В.Г. Шарпатога [5].

Офіційно натуральні форми соціального захисту безробітних періоду НЕПу беруть свій початок з 27 березня 1921 р., коли ВУЦВК прийняв постанову про утворення Всеукраїнської комісії з покращення побуту робітників, в тому числі й безробітних. До складу комісії увійшли представники радянських, профспілкових та господарських органів, що мали об'єднати зусилля для вирішення поставлених завдань. Основними функціями в її діяльності були: акумуляція коштів для посилення матеріального постачання робітників; активізація роботи наркоматів і установ, які безпосередньо обслуговували робітників; поліпшення житлових умов; покращення громадського харчування, облаштування громадських пралень та бань. Аналогічні комісії мали розгорнути свою діяльність в губерніях та повітах [1, с. 266].

Вже в середині 1922 р., коли безробіття досягло значних обсягів, а страхові допомоги через мінімальні розміри були малоефективними, за ініціативою місцевих органів праці та профспілок колишніх Миколаївської, Катеринославської, а також окремих повітів Олександрівської губерній розгорнули свою діяльність їдальні громадського харчування [1, с. 283]. Вагому роль для забезпечення безробітних продовольством відіграло рішення Центрального комітету допомоги голодуючим про асигнування на ці потреби 1 млн. пудів хліба для видачі його упродовж 4-х місяців. Кошти та продукти для організації їдалень відпускалися і місцевими органами влади [6, с. 121]. Лише в Одеській губернії у 1923 р. було відпущено ліміт на 5 тис. безкоштовних обідів для безробітних. В Україні у червні цього ж року мали змогу безкоштовно харчуватися 10 813 осіб [1, с. 294]. Статистика свідчить, що така форма допомоги активно використовувалася і в другій половині 1920-х рр.. Так, лише в 1927/28 р. на безкоштовні обіди для безробітних було використано 681 тис. крб., а в 1928/29 р. – 810 тис. [2, с. 61].

Розроблена профспілками система заходів натуральної допомоги безробітним була затверджена постановою РНК УСРР від 26 вересня 1922 р. В ній визначалися такі пільги для безробітних: 50%-на комунальна плата; безкоштовні комунальні послуги; забезпечення паливом нарівні із робітниками та службовцями; забезпечення безробітних та їх утриманців безкоштовною медичною допомогою нарівні із застрахованими [7, с. 748].

Широкого поширення в цей період набуло навчання і перекваліфікація безробітних з метою працевлаштування на ті підприємства, де не вистачало робітників певних професій. Для цього теж виділялися певні кошти. За підрахунками В.М. Довгопола впродовж 1926-1929 рр. в УСРР було перекваліфіковано і влаштовано на роботу майже 25 тис. безробітних [2, с. 62].

Серед інших видів натуральних допомог, що практикувалися для безробітних на початковому етапі були: організація ясел для дітей безробітних; місць в будинках дітей-підлітків; надання гуртожитків для проживання або ночівлі безробітних тощо. За вказівкою ЦК КП(б)У та РНК УСРР такі будинки мали бути створені, насамперед, у крупних містах. Вже у першій половині 1924 р. будинки для ночівлі безробітних були створені в Харкові (600 осіб), Одесі (500 осіб), Києві (450 осіб), Катеринославі (200 чол.), Полтаві (100 чол.), Миколаєві (80